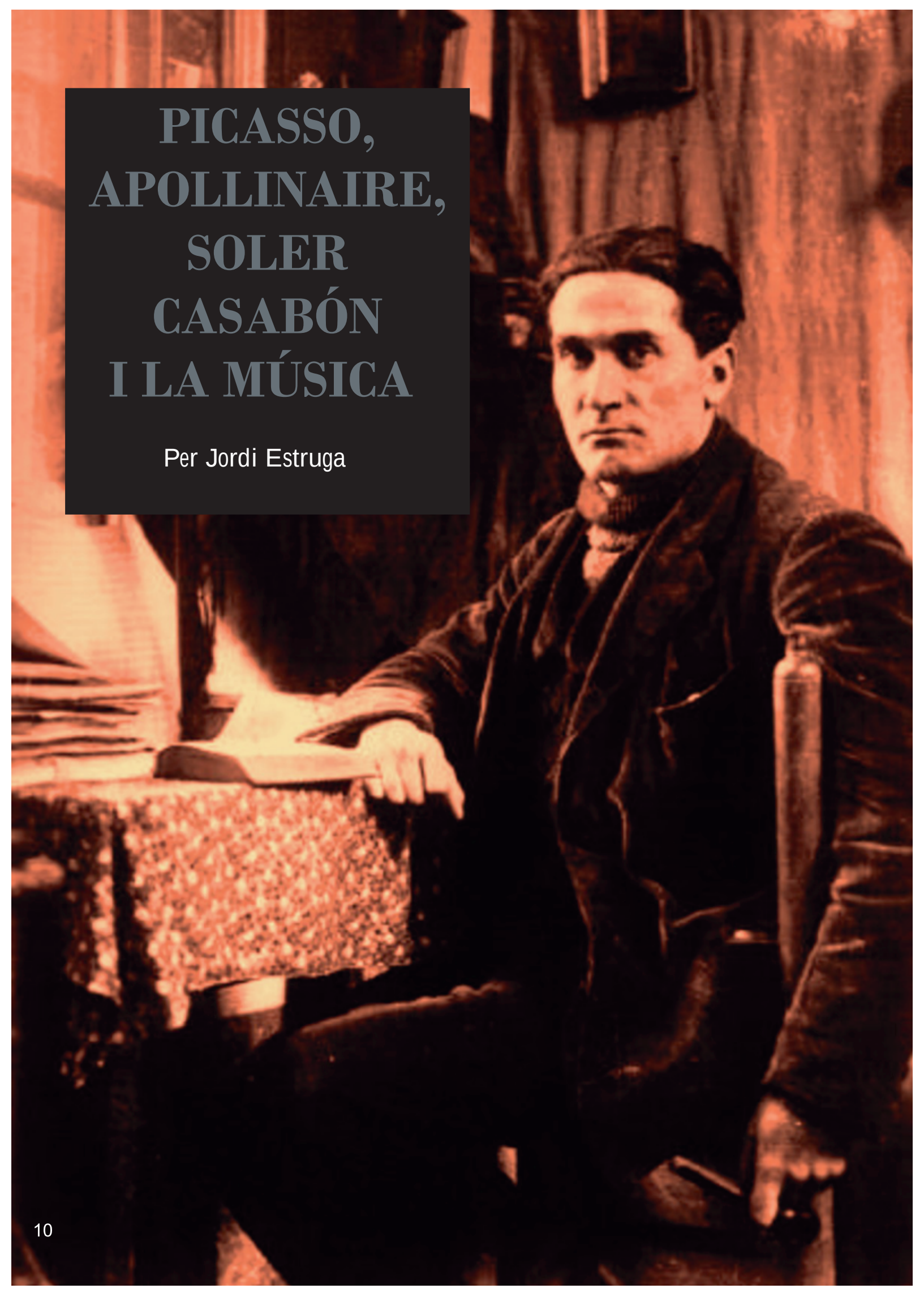

PICASSO, APOLLINAIRE, SOLER CASABÓN I LA MÚSICA

Per Jordi Estruga

Enguany, algunes institucions internacionals tenen previst organitzar diferents activitats amb l'objectiu de donar a conèixer certs aspectes relacionats amb la música, **Pablo Picasso** (Málaga 1881-Mougins 1973) i **Guillaume Apollinaire** (Roma 1880-París 1918). Es preveu que en algun d'aquests actes s'hi esmenti el compositor mequinensà **José Soler Casabón** (Mequinensa 1884-París 1964), com també que s'hi representi alguna de les seves composicions musicals. He considerat que aquest fet em brindava l'oportunitat de donar a conèixer certes novetats fruit de la meua investigació sobre la figura del nostre músic en relació amb Picasso i Apollinaire, així com aportar el seguiment de diferents testimoniatges que sobre José Soler Casabón efectuaren destacats artistes i intel·lectuals mitjançant reconegudes publicacions.

Cercant informacions sobre José Soler Casabón, he pogut localitzar en dues institucions de la capital francesa el dipòsit dels originals de diversos documents manuscrits i composicions musicals, com, també, els originals d'una correspondència que va mantenir amb Picasso. La **Bibliothèque Musée de l'Opéra de París**, conserva els originals de les diverses partitures que Soler Casabón va compondre per encàrrec del prestigiós poeta i escriptor, Guillaume Apollinaire. Voldria recordar que un altre insigne mequinensà, Jesús Moncada Estruga, fou traductor d'Apollinaire. El **Musée Picasso de París**, és el conservador de la correspondència amb Picasso.

Documents i informacions que hi ha a la Bibliothèque-Musée de l'Opéra de París:

- 1) Adquisicions del Département des Manuscrits Française.
- 2) Documents manuscrits referents a l'obra: *"Le Musicien de Saint Merry"* scénario de Guillaume Apollinaire, musique de J. Soler Casabón
- 3) Llibre. Documents relatius a *"Le Musicien de Saint-Merry"* scénario de Guillaume Apollinaire, musique de J. Soler Casabón
- 4) Manuscrit musical. Soler Casabón (1917). Títol convencional: H.O.S.Y.N.O. (*L'homme sans yeux, sans nez et sans oreilles*) "*(Le Musicien de Saint Merry)*", orquestrada el 1934. Manuscrit en tinta negra i vermella..
- 5) Manuscrit musical. Autor, José Soler Casabón. Títol convencional: H.O.S.Y.N.O. Data 1948. La música d'aquest ballet pot ser la que es va interpretar als "*Concerts de Jeudi*", l'onze de novembre de 1948. Fou retransmesa per Paris-Inter. Manuscrit en tinta negra i llapis blau.
- 6) Manuscrit musical. Presentació en forma de partitura, Escenari de Guillaume Apollinaire, Música de J. Soler Casabón. Orquestrada per segona vegada per J. Soler Casabón a París, l'any 1950.

Manuscrit en tinta negra i vermella. Partitura provenint de l'Opéra Comique. Segells de la SACEM amb data 26 de juny de 1950

Correspondència amb Pablo Picasso dipositada al Musée Picasso de París:

Pablo Picasso i José Soler Casabón van mantenir diferents contactes en diverses etapes de la seva vida. N'és una constatació la correspondència que el nostre músic dirigí al notable artista durant els anys 1939 i 1940, que es troba dipositada al *Fonds Pablo Picasso* del **Musée Picasso de París**. Una època en la qual Soler Casabón, després d'haver estat alliberat del camp de concentració francès, residia a Tolosa de Llenguadoc amb la idea de traslladar-se a París o, fins i tot, emigrar a Veneçuela

L'any 1960, Pablo Picasso dedicà aquest dibuix a José Soler Casabón. (Galeria d'Art Manel Mayoral, Barcelona 2008). A la pàgina anterior, José Soler Casabón, 1904. (W. Creative Commons, Joseba Elder/Rosa Sillué)

Un altre testimoni, més avançat en el temps, fet que confirma la llarga durada de les relacions entre Picasso i Soler Casabón, és l'existència d'un dibuix dedicat per l'artista al compositor. Aquest dibuix va formar part de l'exposició "*35 PICASSOS*" que va tenir lloc, l'any 2008, a la *Galeria d'Art Manel Mayoral de Barcelona*. Picasso havia fet arribar aquest dibuix a Soler Casabón, sense signar, per mitjà d'una postal de correus amb data de franqueig del 30 de juny de 1960. Es tractava d'un ger-

ro de flors sobre una taula, que fou reproduït a la pàgina 65 del catàleg de l'esmentada exposició. Aquesta reproducció mostra al dibuix signat per Picasso el 26 d'octubre de 1960. És a dir, amb una data posterior a la del franqueig de la postal. El més probable és que quan Soler Casabón va rebre el dibuix, en veure que no estava signat, gestionés personalment amb Picasso l'obtenció de la signatura per legitimar-ne la procedència i acreditar la seva vàlua. Hi ha una certificació d'autenticitat del dibuix, datada a París el 26 d'octubre de 2005, signada per Maia Widmaier Picasso, filla de l'artista.

Testimoniatges provinents de reconegudes personalitats de l'art i de la cultura

He localitzat un gran nombre d'informacions procedents de diferents publicacions internacionals, dedicades a José Soler Casabón. Es tracta d'un valuós compendi testimonial provinent de la ploma d'acreditades personalitats del món de l'art i de la cultura la major part de les quals exterioritzen la vàlua del nostre compositor. Seguidament, em plau aportar un resum dels continguts de les diferents publicacions ordenats cronològicament:

L'insigne poeta xilè, Vicente Huidobro (1893-1948) dedica la poesia "Ame" a José Soler Casabón, a la publicació *Horizon Carré*, (París, 1917. p.96).

Coberta de *Le Montparnasse espagnol*. París 2014. On el seu autor, Juan Manuel Bonet fa constar: "Soler Casabón segueix sent un músic casi secret"

A l'exemplar de la prestigiosa revista parisenca, *Nord-Sud*, (nº. 4-5, París, Juin-Juillet 1917), apareix, escrita en francès, la referència següent: "Entre els nous músics que s'han donat a conèixer les darreres setmanes, citem, molt particularment, a Soler Casabón. El seu Soliloque per a piano interpretat després de la conferència d'Apollinaire és un testimoni dels seus remarcables dots [...] esperem molt d'aquest músic que acaba de nàixer". La redacció d'aquesta nota s'atribueix a Pierre Reverdy (1889-1960), director de la revista

El gran poeta i novel·lista francès, Louis Aragon (1897-1982), dins de *Projet d'Histoire Littéraire Contemporaine*, (manuscrit original inèdit, 1923) fa una referència a l'absència de Satie (1866-1925) i altres músics a certs recitals per l'hostilitat que tenien contra Soler Casabón. L'exposició de Braque va ser inaugurada finalment amb tres extrets per a guitarra de Soler Casabón de la seva composició *Crepuscules*.

La revista espanyola, *Blanco y Negro*, (Madrid, 13 de novembre de 1932), publicà la traducció d'un article escrit a París per Jean Valmont a la revista parisenca "Comoedia" on es descrivia una pel·lícula de costums espanyols (*El Picador*) estrenada en aquells dies al cine Apolo de la capital francesa, en la qual se cita a Soler Casabón com autor de la música "... acariciada por diverses cançons andaluzas...".

Philippe Soupault (1897-1990), al seu llibre *Profils perdus* (París, Mercure de France, 1963), fa referència (p. 84 i 85) al fet que a Pierre Reverdy només li complaïa parlar, d'una forma natural, "d'home a home", amb dues persones: el poeta xilè, Vicent Huidobro, i el músic espanyol, remarcable guitarrista, Soler Casabón.

Michel Sanduillet (1924-2015), a *Dada a Paris*, (París, Jean-Jaques Pauvert, 1965, p.143), fa referència de les fortes reserves que Reverdy tenia sobre els poetes elegits per participar en unes sessions musicals en les quals recomanava la presència de la música del seu amic Soler Casabón, qui, boicotejat pels Six, no apareixia en escena.

Pierre Reverdy, a l'edició de *Le voleur de Tалан* (Flammarion, Editeur, París, 1967, p.170 de l'apèndix), esmenta que Cocteau (1889-1963) esdevé "l'homme sandwich" de l'època. Només se'l veia a les sessions de "Lyre et Palette", de la rue Huyghens. Com que només hi havia un sol músic, Soler Casabón, més aviat mandrós, hi conduí Satie i el seu seguici.

Pierre Marcel Adema, al seu llibre: *Guillaume*

Apollinaire. (París 1968, p. 293) fa referència a Soler Casabón com a compositor del ballet d'Apollinaire, "L'Homme sans yeux, et sans oreilles" que va restar inèdit. A la pàgina 301, esmenta que la música de Soler Casabón va acompanyar la conferència que Apollinaire donà, el 16 de juny de 1917, a l'O.S.T (*Oeuvre du Soldat dans la Tranchée*).

Jean Anguera, reconegut escultor francès, net de Pablo Gargallo, va publicar: *Gargallo*, (París, 1979, Éditions Carmen Martínez). A la pàgina 110, escriu: "... hi ha també el músic José Soler de caràcter amarg i pessimista: ell anava, deia la meua mare (Pierrette Gargallo), com si maldigués la terra a cada pas..." "Molt intel·ligent, mantenia amb Pierre Reverdy discussions sobre art que no s'acabaven mai. Extenuat, la mirada fixa, inquiet... va dedicar tota la vida a compondre una música renovada"

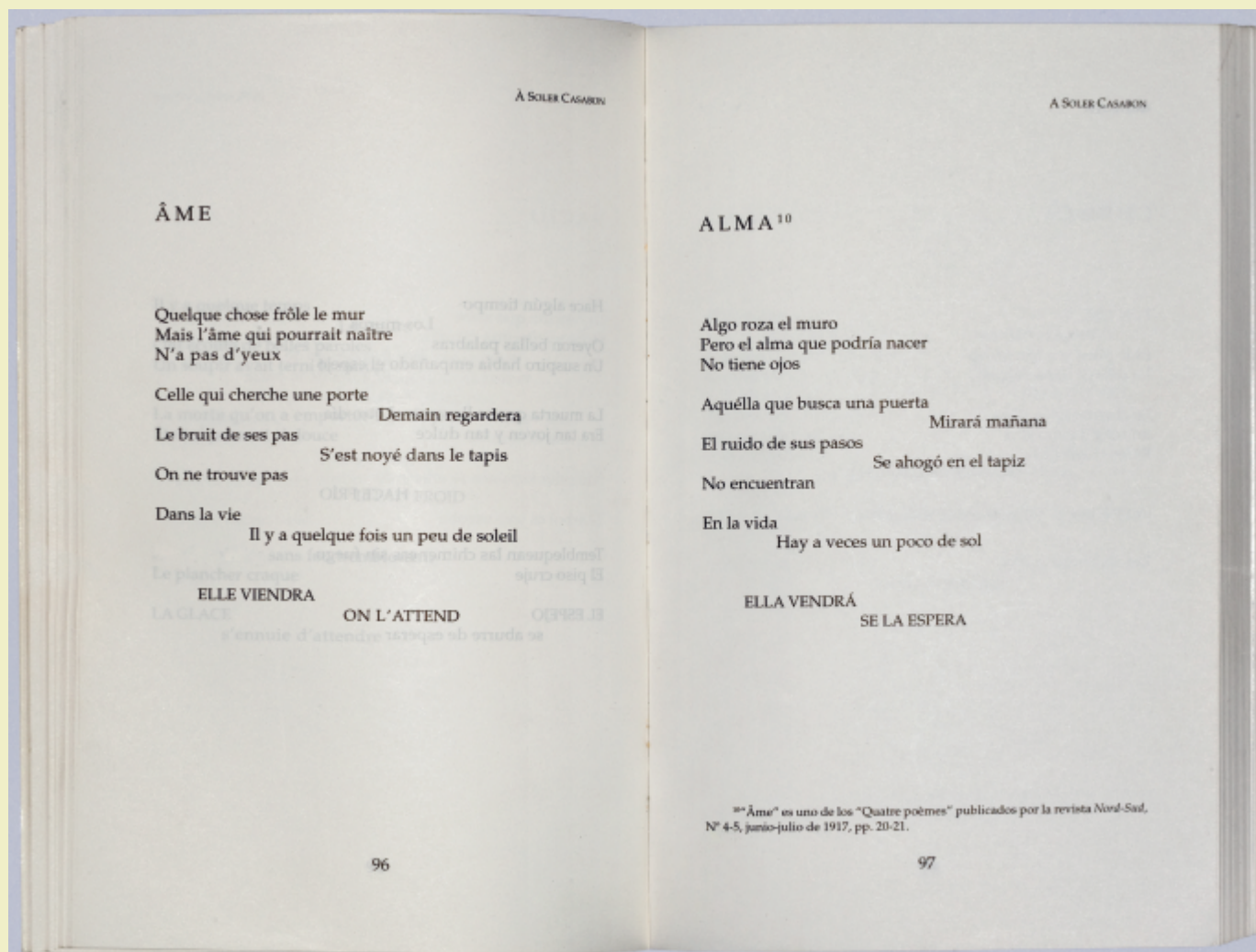
Juan Antonio Cremades, al seu discurs de recepció a la Real Academia de Bellas Artes de San Luis de Zaragoza, del 4 de febrer del 2003, fa referència a una conversa amb Pierrette Gargallo en la qual li comentava que: "... a menudo nos visitaba la pandilla de mi padre en la que se encontraban Picasso, Pierre Reverdy, un amigo de siempre, José Soler Casabón, músico de Mequinenza que residía en

París y estuvo mucho en casa porque era camarada de infancia de mi padre, Maurice Reynal que vivía como Picasso en el Bateau Lavoir, Juan Gris... Princeton ... al que llamaban el maestro del cubismo..., el actor de cine Gaston Modot, que sale en muchas películas de Buñuel..."

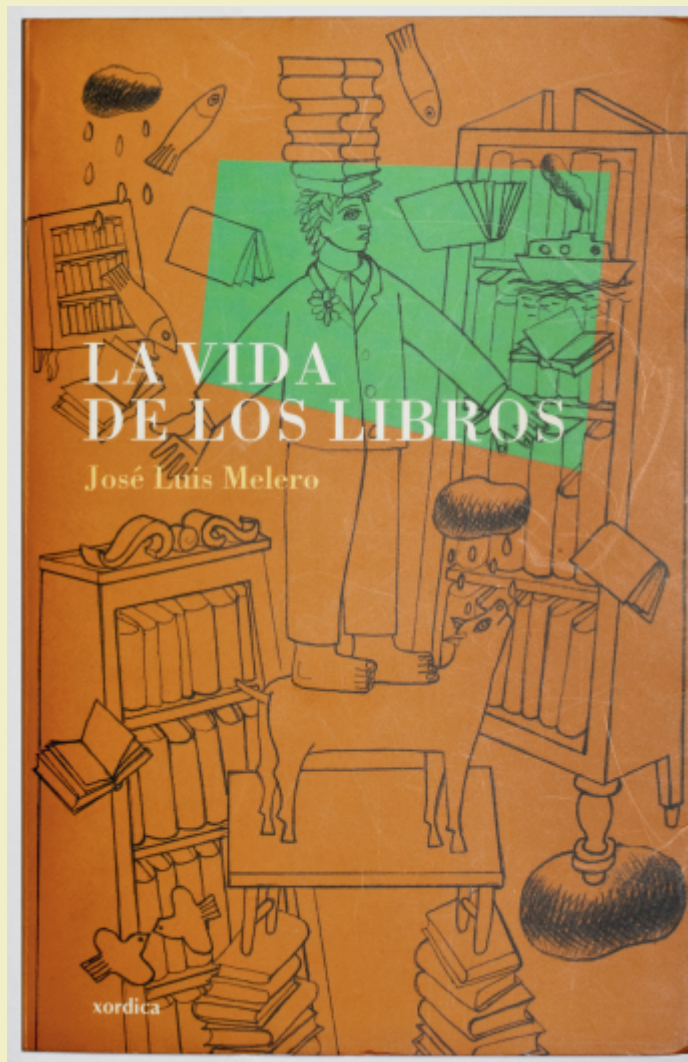
Damien Top, musicòleg francès, director artístic de l'*International Albert Roussel Festival*, va dedicar un ampli escrit a José Soler Casabón, a la revista *Que Vlo-Ve* (n. 24-25, janvier-juin 2004), on manifesta que "Le Musicien de Saint Merry" ha passat a formar part de la llista de les obres mítiques. Ens toca fer-la ressuscitar.

Williard Bohn, reputat historiador d'art, professor de la *Durham University* (Regne Unit), es refereix a Apollinaire i a Soler Casabón en un article que va publicar a *Que Vlo-Ve*, (n. 27-28, juilltet-decembre 2004). Qualificava l'aportació d'Apollinaire, què originà posteriorment el ballet, com un "projecte en què l'aspecte revolucionari hauria electrificat tota l'avantguarda", de la qual "es coneix que Apollinaire va demanar a Soler Casabón de compondre una partitura per a orquestra".

Al catàleg editat per la Fundació Caixa de Ca-

Horizon Carré. París 1917. Poema dedicat per l'escriptor, poeta i assagista xilè Vicente Huidobro, a José Soler.

Coberta de *La vida de los libros*. Xordica Editorial 2009. El seu autor, José Luis Melero, comenta la raresa del poemari publicat l'any 1939 per José Soler Casabón a Tolosa del Llenguadoc.

talunya dedicat a l'exposició "*Gargallo*" del 30 d'octubre del 2006 al 28 de gener del 2007, hi consten referències dedicades a Soler Casabón. Ressalta una gran fotografia a dues pàgines, després del sumari, en què hi figura José Soler Casabón al costat de Pablo Gargallo, la seva esposa, Magalí Tartason, i Josep Llorens Artigas. Rafael Ordóñez Fernández, comissari de l'exposició, fa esment, a la pàgina 244, del grup d'amics de Gargallo que estava format per Pablo Picasso, Manolo Hugué, Juan Gris, José Soler Casabón i Max Jacob. A la pàgina 251, fa referència a la carta que Pablo Gargallo dirigí a Soler Casabón a Mequinensa que reflecteix algunes opinions sobre el seu estat d'ànim.

Rafael Inglada, poeta, biògraf de Picasso i editor de la publicació, Jordi Estruga, *Versos de fondo perdido de José Soler Casabón* (Málaga, 2008, Instituto Municipal del Libro, Área de Cultura, Ajuntament de Málaga), efectuà l'edició en francès i en espanyol d'una selecció de poemes del nostre músic procedents de la seva publicació *Fonds Perdu*, (Toulouse, 1939).

José Luis Melero, un dels més destacats estudiosos de la literatura aragonesa, fa referència a la pàgina 85 de *La vida de los libros* (Xordica Editorial, 2009), de l'altra activitat de José Soler Casabón, la de poeta. Indica que l'any 1939, Soler Casabón va publicar a Tolosa de Llenguadoc un llibre de poemes, "*de corte intimista*". Melero - com a destacat bibliòfil - considera aquest llibre com; "... *el libro más raro, el raro entre los raros, de la literatura aragonesa del siglo xx...*" La raresa del llibre l'atribueix a la curta tirada (trenta-quatre exemplars), al fet d'haver-se imprès a Tolosa de Llenguadoc l'any 1939, un lloc i un moment de difícil recorregut per a un llibre d'aquelles característiques (espanyols lluitant per sobreviure que havien sortit de diferents camps de concentració) escrit en francès, cosa gens freqüent a la literatura escrita per aragonesos, i, per últim, perquè el poeta no era un poeta sinó un músic que visqué bona part de la seva vida a París.

L'escriptor i crític d'art, Juan Manuel Bonet, quan dirigia l'*Instituto Cervantes* de París, va publicar *Le Montparnasse Espagnol* (París, Éditions 2014, Le Musée du Montparnasse). A les pàgines 5 i 6 es refereix a Soler Casabón com a: "*Compositor i poeta, pròxim no només a Gargallo sinó també a Reverdy, i Gris, aragonès com ell (Gargallo), va estar a punt de crear un ballet rus amb Apollinaire, en què Picasso havia de fer els decorats. Ballet del qual coneixem el nom: HOSYNO, és a dir, les inicials de "L'homme sans yeux, sans nez, et sans oreilles". Acabada la Segona Guerra Mundial, després d'haver viscut en altres indrets, el trobem novament a Montparnasse, carrer d'Arsonval, i assajà sense èxit fer representar el seu ballet, que amb el temps havia esdevingut, un homenatge a Apollinaire, "Le Musicien de Saint-Merry". L'any 2010, aquesta composició (una versió a dos pianos) per fi, va poder ser interpretada a Mequinensa, on va nàixer el compositor. Confesso, per part meua no haver arribat a conèixer-ne cap nota, atès que Soler Casabón segueix sent un músic quasi secret*".

Colofó

Si bé, com hem vist, les aportacions d'ordre artístic i cultural de José Soler Casabón foren força significatives, aquest compositor no va poder gaudir en vida del reconeixement que es mereixia. Hem de continuar treballant perquè la personalitat d'aquest insigne mequinensà sigui situada a l'alt nivell que li correspon i no, com esmenta Juan Manuel Bonet, sigui: "... *un músic quasi secret*".

Jordi Estruga